

Suradnja zemalja u razvoju u svjetlu nove Konvencije o pravu mora

UDK 639.32 + 339.92(—77)

Međusobna ekonomska suradnja zemalja u razvoju temeljni je oslonac politike nesvrstano-
sti i sastavni dio koncepcije Novog međunarod-
nog ekonomskog poretka.

Mijenjanjem ekonomske slike svijeta, evolu-
irala su i shvaćanja o međusobnoj ekonomskoj
suradnji zemalja u razvoju. Tako se prva razvi-
la praksa subregionalnog i regionalnog udruži-
vanja i integracija, da bi kasnije, osnivanjem
»Grupe 77« (Ženeva, 1964) i usvajanjem koncep-
cije zajedničkog oslonca na vlastite snage »Col-
lective Self-Reliance« (Lusaka, 1970), težište bilo
stavljeno na zajedničke akcije interregionalnog
karaktera.¹ Na toj globalnoj razini počela je i
teorijska razrada NMEP-a, u sklopu čega je,
kao prvi, uobličen novi sistem stabilizacije svjet-
skih cijena sirovina, sadržan u »Integrated Pro-
gramme for Commodities«, (Common Fund). O-
vo je razumljivo, uzme li se u obzir da su mi-
neralne i poljoprivredne sirovine, uz ljudski fak-
tor, dugo vremena predstavljale jedino bogat-
stvo i izvorne proizvode koje su zemlje u raz-
voju mogle ponuditi na svjetskom tržištu.

Zajednička ulaganja u eksploataciju živih resursa mora

Na tom pravcu mišljenja, početkom 70-ih
godina pokrenuta je inicijativa da se, poput ko-
penih prirodnih bogatstava, na novi način v-
rednuju i prirodni resursi mora, odnosno, mor-
skog dna. Za nesvrstane zemlje, ovaj zadatak
pokazao se značajnim i zbog činjenice da su od
ukupno 97 zemalja-članica pokreta, čak 77 obal-
ne, a samo 20. tzv. »land-locked« zemlje.

Zasjedanja Konferencije o pravu mora, na
kojoj su izvedeni međunarodnopravni i institu-
cionalni oblici nove valorizacije i pravednije ra-
spodjele morskih bogatstava, pokazala su da će
specifičnosti eksploatacije ovih bogatstava (pro-
glašavanje isključivih ekonomskih zona, složena
tehnologija, karakter morskog dna i podmorja
otvorenog mora izvan granica nacionalne juri-
stikacije, kao »zajedničke baštine« itd.) zahtjeva-
ti multilateralni pristup i pomoć i, osobito, me-
đusobnu suradnju nesvrstanih i drugih zemalja
u razvoju.²

U tom sklopu, suradnja u eksploataciji ži-
vih resursa mora pokazuje se kao posebno slo-
žen zadatak, unatoč činjenici da zemlje u raz-
voju u toj oblasti imaju stanovita iskustva. Prve
inicijative u međunarodnoj suradnji na iskoriš-
tavanju živih resursa mora pokrenute su još
1947. godine (South Pacific Commission), ali ta-
da još nije bilo riječi o suradnji zemalja u raz-

voju. Njihova međusobna suradnja u ranijem
razdoblju ograničavala se panajviše na zajednič-
ku eksploataciju slatkovodnih živih resursa, što
je razumljivo, uzme li se u obzir nedostatak
tradicije i tehnologije morskog ribarstva u ovim
zemljama.³

Suradnja na iskorištavanju živih morskih
resursa potaknuta je, zbog toga, »odozgo«, na
konferencijama nesvrstanih (Alžir, 1974., Colom-
bo, 1976., New Delhi, 1977), odnosno na skupo-
vima »Grupe 77« (Manila 1976., Mexico City,
1976). Ove aktivnosti ubrzane su, nakon što su
zasjedanja Konferencije o pravu mora proširila
svijest međunarodne zajednice o golemim mo-
gućnostima, ali i obvezama što se nameću prio-
balnim zemljama, u pogledu iskorištavanja ži-
vih resursa mora. Tako su, u razdoblju 1977-1981,
održane čak tri Konferencije nesvrstanih i dru-
gih zemalja u razvoju o suradnji u ribarstvu
(Havana, Rim, Tripoli), ali su se one više mor-
rale baviti raznim preprekama, odnosno, pret-
postavkama nužnim za pokretanje konkretne
suradnje u ovoj oblasti. Posebno složenim pita-
njem pokazalo se, dakako, financiranje suradnje
u ribarstvu, budući da najveći broj zemalja u
razvoju ne raspolaže dotatnim sredstvima. Zbog
toga su se zajednička ulaganja nametnula kao
jedan od najpogodnijih oblika suradnje, pa je
Treća Konferencija nesvrstanih o suradnji u ri-
barstvu (Havana, 1981) odlučila da »... se for-
mira »Grupa eksperata« koja će istražiti moguć-
nosti za osnivanje multinacionalnih ribarskih
poduzeća.«⁴

Ova Grupa stručnjaka, u koju su ušli pred-
stavници devet nesvrstanih zemalja, sastala se,
srpnja 1982., u Colombu, Sri Lanka, u znatno
okrnjenom sastavu (Sri Lanka, Indija i Kuba,
te Jugoslavija i FAO kao promatrači) da bi, na-
kon dvodnevne rasprave, zaključili slijedeće:

- potrebno je prikupiti detaljne informacije o mogućnostima za osnivanje multinacionalnih ribarskih poduzeća nesvrstanih zemalja;
- u tom smislu treba razaslati posebne upit-
nike, kako bi se utvrdila raspoloživa sredstva
i investicijske mogućnosti u obalnim zemlja-
ma, zatim, razina stručnosti i, osobito, tehnoloških mogućnosti u pojedinim nesvrstanim zemljama, kao i specifični prijedlozi zemalja zainteresiranih za ulazak u multinacionalna, zajednička ulaganja u ribarstvo;
- te informacije treba obraditi i cirkulirati po nesvrstanim zemljama, kao osnovu za suradnju;
- gdje se pokaže potrebnim, zainteresiranoj

zemlji, odnosno, zemljama, prije potpisivanja ugovora, treba pružiti odgovarajuću tehničku pomoć;

e) napredak na ovom planu treba periodično razmatrati i ocjenjivati.⁵

Iz navedenog, lako je razabrati da se suradnja nesvrstanih i drugih zemalja u razvoju u oblasti morskog ribarstva i danas, šest godina nakon prve Konferencije o suradnji u toj oblasti, nije makla dalje od početka, posebno ne u obliku zajedničkih ulaganja, odnosno, multinacionalnih ribarskih poduzeća.

Analiza problema i prepreka što se postavlja pred ove inicijative zahtijeva dublji uvid u stvarno stanje i širi prostor nego što je ovdje na raspolaganju, ali se i iz dostupnih dokumenata može razabrati da globalna, multilateralna suradnja nesvrstanih zemalja, zamišljena i pokrenuta na političkoj razini, vrlo teško probija put od ideje do ekonomske prakse. Po našem uvjerenju, samo konkretni interesi pojedinih zemalja, odnosno, ekonomskih subjekata, na bilateralnom i subregionalnom nivou, mogu pokrenuti suradnju, pa tako i zajednička ulaganja.

U tom smislu, vrijedi ukazati na postojeća iskustva u pojedinim regijama svijeta u razvoju.

Latinska Amerika. Suradnji u ribarstvu, među prvima pokrenule su zemlje Karipske subregije, koje su, u sklopu, Caribbean Development and Cooperation Committee (CDCC) pristupile usklađivanju cijena, odnosno, zajedničkog nastupa na tržištu svojih proizvođača ribe, ribljih konzervi i mesa od školjaka. Pri tome, one su se koristile iskustvima već postojeće Latin American Association of Manufacturers of Canned and Allied Products (ALICA), privatnog udruženja koje okuplja latinoameričke proizvođače konzervi. Usporedo s ovim, u sklopu Plana za hranu, usvojenog u Caribbean Common Market, izvršeno je niz tzv. »feasibility studies« za zajedničke i individualne projekte razvoja ribarstva, od kojih su neki već realizirani.⁶

Afrika. Zemlje ove regije, suočene s ustrajnim padom proizvodnje ribe (1978 : 3,6 mil. tona, 1979 : 3,5 mil. tona itd.), posebno zbog sve većih troškova eksploatacije (cijena nafte), također su započele suradnju, na subregionalnoj osnovi. Tako je na ministarskom sastanku Zelenortske Republike, Gambije, Gvineje-Bissau, Mauritanije i Senegala, održanom u Noakchottu, 1980. godine, dogovorena suradnja u održavanju i iskorištavanju ribljeg fonda, putem sedam prioritarnih pravaca akcije: a) unapređivanjem malog i zanatskog ribarstva, b) **poticanjem zajedničkih ulaganja**, c) usvajanjem zajedničke politi-

ke naspram stranih ribarskih interesa, d) usklađivanjem zakonodavstva za ovu oblast, e) razvojem međusobne suradnje u nadzoru i kontroli, f) razvojem istraživačkih kapaciteta g) poticanjem suradnje na marketingu.⁷ Sličnim temama bavili su se i odgovarajući predstavnici NR Konga, Ekvatorijalne Gvineje, Gabona, Sao Tomea i Principe, te Kameruna, što su se sastali u Librevilleu, iste, 1980. godine. Među ostalim, oni su utvrdili da svakom konkretnijem obliku suradnje treba prethoditi točno utvrđivanje ribljeg fonda u obalnim vodama njihove subregije.⁸

Azija. Suradnja je započela 1973., osnivanjem The South China Sea Fisheries Development and Coordination Programme. Ovaj Program, što ga, uz podršku zemalja regije, provodi FAO, do danas je putem stalnog koordinacijskog tijela, iz raznih izvora sakupio i uložio u razvoj ribarstva 15. mil. US \$, a njegovim posredstvom realizirana su i gotovo sva strana ulaganja u razvoj ribarstva u regiji, s ukupnom vrijednošću od 38 mil. US \$.

The Bay of Bengal Programme, koji također provodi FAO, manje je značajan za suradnju zemalja u razvoju, budući se isključivo odnosi na poticanje malog, zanatskog ribarstva u nerazvijenim zemljama ove subregije. Međutim, regionalni centri za razvoj akva-kulture, što ih je FAO, uz podršku UNDP-ja, osnovao na Filipinima, u Tajlandu i u Indiji, postali su žarišta međusobne suradnje zemalja Južne i Jugoistočne Azije, u ovoj oblasti. Za sada, suradnja se ograničava na tehničku i obrazovnu, ali postoje planovi da se, posredovanjem ovih centara, potaknu i zajednička ulaganja zemalja subregije, u razvoj akvakulture.

Zemlje ASEAN-a, također, u sklopu svog Food Security Reserve, zatim, The ASEAN Quarantine Ring, kao i ASEN Food Handling odjeljenja, sve veću pažnju posvećuju konkretnim oblicima suradnje u ribarstvu.¹⁰

Južni Pacifik. Otočke zemlje južnopacifičke subregije započele su međusobnu suradnju još 1947. godine, osnivanjem The South Pacific Commission (SPC), koja je, među ostalim, predviđala koperaciju i u eksploataciji živih morskih resursa. Pojavom novih, neovisnih država u subregiji, okvir SPC pokazao se kao neadekvatan, pa je 1971., osnovan i South Pacific Forum (SPF), u obliku regularnih sastanaka šefova država i vlada ove subregije. Na njihovu inicijativu, godinu dana kasnije formiran je i The South Pacific Bureau for Economic Cooperation (SPEC), kao stalni sekretarijat SPF-a, koji okuplja šefove država svih neovisnih država i samo-

I S P R A V A K

U posljednjem broju časopisa »Naše more« (broj 5/84) omaškom je na str. 181 uz napis »**Ekonomski aspekti eksploatacije morskog dna**« suradnika Darka BEKIĆ ispuštena UDK oznaka. Ova oznaka glasi: **UDK 637.222.1:622.026.003.**

Molimo autora i čitateljstvo da nas ispričaju.

upravnih teritorija Južnog Pacifika, te Australiju i Novi Zeland. Uoči završetka Konferencije o pravu mora, Forum je SPECU-u odobrio značajna ovlaštenja u unapređenju regionalnog upravljanja ribarstvom, posebno u svjetlu uspostavljanja isključivih ekonomskih zona.¹¹ Naime, suradnja u oblasti ribarstva, uključujući zajednička ulaganja, zahtijeva da se prethodno razgraniče isključive ekonomske zone zemalja regije, što zahtijeva delikatne međusobne pregovore.

Jedno se, međutim, odmah pokazalo neospornim: zajednički interes regije naspram vanregionalnih ribarskih interesa. Na toj osnovi, početkom 1983., između sedam neovisnih zemalja Južnog Pacifika, sklopljen je poseban Sporazum o suradnji u ribarstvu i o iskorištavanju isključivih ekonomskih zona. Za sada, provode se, uglavnom, odredbe koje se odnose na zajednički otpor i sprečavanje ribolova vanregionalnih ribarskih flota, uglavnom američke i japanske.

Međusobna suradnja u eksploataciji, razvoju i upravljanju živim resursima mora, uključujući zajednička ulaganja, tek predstoje zemljama-potpisnicima ovog Sporazuma.¹²

Pregled aktivnosti u oblasti suradnje zemalja u razvoju u eksploataciji živih morskih resursa nije cjelovit, ako se ne spomenu i inicijative specijaliziranih, razvojnih agencija OUN, začete nakon političkih odluka »Grupe 77« i pokreta nesvrstanih.

U tom sklopu, Svjetska banka je već 1976. godine počela sutinanciranje projekata razvoja ribarstva u zemljama u razvoju, odobrivši tri kredita: Burundiju, Filipinima i Tanzaniji, a do 1981. godine, broj ovih kredita povećao se na ukupno četrnaest.¹³

Sa svoje strane, FAO je, gotovo istovremeno, u suradnji s UNDP-jem, pokrenuo niz regionalnih i tzv. »Country Programme-a« za razvoj ribarstva, koji su postali žarišta razvoja ove oblasti u mnogim zemljama u razvoju. Isto tako, FAO

„LUKA DUBROVNIK“

DUBROVNIK

Gruška obala bb

Telefon: 23-350; Telex 27567 YU LUKADU

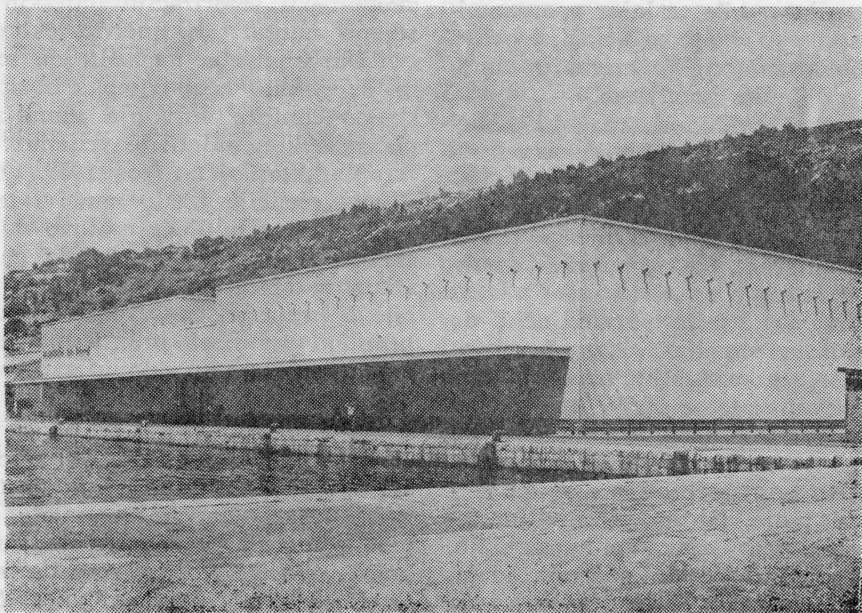
Brzjav: LUKA DUBROVNIK

RASPOLAŽE:

Vlastitim zatvorenim i otvorenim skladištima, hladnjačom, dizalicama, traktorima, autoliftovima, kamionima i drugom lučkom mehanizacijom.

OBAVLJA:

Utovar i istovar brodova za robu namijenjenu uvozu, izvozu, tranzitu i razvozu — Spediciju robe u razvozu — Održava i izgrađuje obale. Pruža kompletan servis jahtama.

Specijalizirano rashladno skladište (hladnjača), kapacitet 3000 m³, za smještaj južnog voća, smrznute robe i ostalih lakopokvarljivih prehrambenih proizvoda

je počeo osnivati informativne službe (L. Amerika, Karibi, Azija, Južni Pacifik), koje bi trebale unaprijediti regionalna tržišta ribe. Poticaj razvoja ribarstva u zemljama u razvoju bila je i donacija norveške vlade FAO-vom Komitetu za ribarstvo (3,6 mil. US \$), nakon čega su i brojni drugi donatori odobrili svoje priloge namijenjene razvoju ribarstva u zemljama u razvoju.¹⁴ Do danas, aktivnost Komiteta razvila se u tolikoj mjeri da je, primjerice, 1982. godine, njegov Fisheries Programme, što uključuje razvoj malih ribarskih kapaciteta, akvakulture i tržišnih informacija, te obuku i istraživačke djelatnosti, obuhvaćao ukupno 195 tekućih projekata, u ukupnoj vrijednosti od 39,9 mil. US \$.

Posebno vrijedi istaknuti FAO-ov program pomoći zemalja u razvoju na unapređivanju ribarstva u njihovim isključivim ekonomskim zonama, čime je, u stvari, djelatno anticipirana realizacija odluka III Konferencije o pravu mora i nove Konvencije.¹⁶

Osim međusobne, kao i multilateralne suradnje putem sistema OUN, valja podsjetiti, mnoge zemlje u razvoju uključene su u razne ribolovne aranžmane i s razvijenim zemljama. Tako su SSSR, SAD, Japan, Francuska i druge ribarske vesile sa stanovitim brojem zemalja u razvoju sklopile bilateralne sporazume o kooperaciji u ribarstvu, o razvoju flota i prerađivačke industrije, o zajedničkom ribolovu u vodama unutar njihove nacionalne jurisdikcije, na osnovu licence, raznih dozvola, paušalnog otkupa i sl. Od multilateralnih sporazuma valja spomenuti »Zajedničku deklaraciju o ribarskim aktivnostima«, u stvari, Aneks Konvencije iz Lome-a, između 47 afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja u razvoju i Evropske zajednice, iz 1976. godine. Ovom deklaracijom, tzv. ACP-zemlje izražavaju: »... spremnost da s bilo kojom zemljom-članicom pregovaraju o bilateralnim sporazumima« u ovoj oblasti, tako da se, u stvari, i ovdje može govoriti o bilateralnom povezivanju zemalja u razvoju s razvijenim zemljama.¹⁷

Svi ovi aranžmani pridonose razvoju ribarstva u zemljama u razvoju, ali bi njihove odredbe i efekte, sa stajališta dugoročnog ekonomskog i razvojnog interesa, zemalja u razvoju, odnosno s pozicija nove Konvencije o pravu mora, valjalo preispitati i, ako se pokaže potrebnim, novelirati.

Iz svega navedenog, može se zaključiti da je u oblasti suradnje zemalja u razvoju u ribarstvu, u dosadašnjem razdoblju, naporom međunarodne zajednice i sistema OUN, kao i akcijama samih nesvrstanih i drugih zemalja u razvoju, na subregionalnom i regionalnom planu dosta učinjeno. Ovo se, međutim, ne može reći i za zajednička ulaganja, odnosno za multinacionalna ribarska poduzeća nesvrstanih zemalja, koja se nisu pomakla dalje od načelnih ideja. Među objektivne razloge ovog zastoja valja ubrojiti opće stanje ribarstva u najvećem broju zemalja u razvoju, koje nije preraslo razinu tradicionalnog, obalnog ribarenja. Ograničena sredstva mnogim od ovih zemalja nameću da u svo-

jim planovima razvoja najveću pažnju posvete malom, zanatskom ribarstvu. **Zajednička ulaganja putem multinacionalnih ribarskih poduzeća predstavljaju zaokruženu proizvodno-tehnološku i poslovnu cjelinu, u stvari, oblik industrijskog ribarstva koji se ne može mehanički transplantirati na terenu zanatskog i sitnopoljedničkog ribarstva, kakvo još uvijek prevladava u zemljama u razvoju. Ovdje treba dodati da praksu usmjeravanja programa i kredita FAO, Svjetske banke i UNDP isključivo na razvoj sitnog, poduzetničkog ribarstva treba podvrći kritici i inzistirati na njihovoj reviziji kao i na daljnjoj razradi FAO-vih programa razvoja ribarstva u isključivim ekonomskim zonama zemalja u razvoju.**

Suradnja na području znanstvenog istraživanja

Znanstveno-tehnička suradnja zemalja u razvoju predstavlja nužnu pretpostavku i sastavni dio viših oblika suradnje, osobito kompleksnih, kao što su predložena multinacionalna ribarska poduzeća.¹⁸ Isto se može ustvrditi i za sve druge specifične oblasti suradnje, vezane za implementaciju nove Konvencije o pravu mora, kao što je, primjerice, istraživanje i eksploatacija podmorskih mineralnih bogatstava, zaštita morskog okoliša itd.

Zbog svega toga, Konferencija o pravu mora, prihvatila je, u formi Aneksa svog Finalnog akta, Rezoluciju o razvoju nacionalne pomorske znanosti, tehnologije i infrastrukture za oceansku upotrebu, prema čijim načelima i odredbama će se, treba očekivati, uspostaviti i provoditi međusobna suradnja zemalja u razvoju.¹⁹

Do sada, međutim, suradnja zemalja u razvoju, u ovoj oblasti, odvijala se u sklopu bilateralnih i regionalnih sporazuma i interesa za ekonomsku valorizaciju morskih resursa, prvenstveno unutar »isključivih ekonomskih zona«.²⁰

Odmah treba naglasiti da se radi o relativno skromnim iskustvima s obzirom da je znanstveno-tehnička suradnja zemalja u razvoju započeta tek u najnovije vrijeme.

Karakteristično, još 1979. godine, dokumenti Konferencije UN o nauci i tehnologiji za razvoj, održane u Beču, gotovo da nisu spomenuli znanstvenu suradnju zemalja u razvoju u oblastima vezanim za implementaciju nove Konvencije o pravu mora.²¹ Ipak, već u to vrijeme zabilježeni su novi praktični rezultati na ovom planu, posebno u sklopu napora pokreta nesvrstanih, odnosno međunarodnih organizacija iz sastava OUN.

Na ranije spomenutoj konferenciji nesvrstanih zemalja o suradnji u oblasti ribarstva (Havana, 1977) odlučeno je, među ostalim, na prijedlog Jugoslavije, da se program znanstveno-tehničke suradnje ovih zemalja započne pokretanjem »Ljetne ribarske škole«. Nakon dvogodišnjih priprema, 1981. godine održan je u Splitu, u organizaciji Instituta za oceanografiju i ribarstvo, prvi takav seminar, za kojim je slijedilo i drugi, 1982. godine.²²

Svjetska organizacija za hranu (FAO) od 1979. godine radi na poticanju znanstveno-tehničke suradnje zemalja u razvoju, putem tzv. »lead centres« (slobodno prevedeno: »napredni centri«) za istraživanje akvakulture, u Brazilu za Latinsku Ameriku, u Nigeriji za Afriku, te na Filipinima, u Tajlandu i u Indiji za Aziju i Pacifik.²³ Do 1983. godine osnovana su još dva regionalna centra, a planira se osnivanje i osmog, u području Kariba. U dosadašnjoj aktivnosti ovih centara najkrupniji rezultati postignuti su u izobrazbi kadrova. Tako su samo u 1982. godini ovi centri osposobili 75 kandidata za »starije akvakulturiste« i 20 kandidata za »starije tehničare«.²⁴

FAO se angažirao i u poticanju znanstveno-tehničke suradnje zemalja u razvoju u ribarstvu, osnivanjem **Kuwait Regional Training Centre for Fishermen**, (Kuwaitiski regionalni centar za ribarstvo), koja danas u cijelosti vode i financiraju zemlje ove regije.

UNDP je također aktivan u promicanju ove vrste suradnje među zemljama u razvoju. Primjerice, u regiji Bliskog Istoka, UNDP je pomagao organizaciju i pokretanje **Gulf Fisheries Project** (Projekt za ribarstvo Gulfa) i **Red Sea /Gulf of Aden Fisheries Survey and Development Programme**, (Pregled i Program razvoja ribarstva u Crvenom moru i Gulfu).²⁵ Ista organizacija je, zajedno s Ekonomskom i socijalnom komisijom za Aziju i Pacifik (ESCAP), koncem 70-tih godina osnovala i **Committee for Coordination of Joint Prospecting for Mineral Resources in South Pacific Offshore Areas** (CCOP / SOPAC; Komitet za koordinaciju zajedničkog istraživanja mineralnih izvora u području Južnog Pacifika). To je bio prvi poduhvat usmjeren na jačanje međusobne suradnje zemalja u razvoju u podmorskom rudarstvu. Međutim, zbog složenosti istraživanja u kojima treba koristiti skupe, iznajmljene istraživačke brodove, kao i specijalističke kadrove (u vidu kratkoročnih konzultantskih usluga), rad ovog Komiteta teče s velikim teškoćama, a rezultati se sporo prikupljaju.²⁶

Za Azijsko-pacifičku regiju, osim ribarenja i podmorskog rudarstva, zanimljiva su i istraživanja u tzv. »Offshore Geothermal Energy«, (Geotermalna energija podmorja) i »Ocean Thermal Energy«, (Oceanska termalna energija). Zato je, pod pokroviteljstvom CCOP / SOPAC još 1976. godine, održan simpozij »**Ocean Thermal Energy Conversion**« (OTEC; Konverzija oceanske termalne energije), dok je 1982. godine pod pokroviteljstvom SPEC, SPC, UNIDO-a i njemačke Zaklade za međunarodni razvoj (DSE), održana regionalna konferencija južnopacifičkih zemalja o »**Integraciji morskih resursa u nacionalne razvojne strategije**«. ²⁷

Osim ovih oblasti znanstveno-tehničke suradnje, nova Konvencija o pravu mora nameće zemljama-potpisnicama, posebno onima u razvoju, stanovite obveze i odgovornosti, koje su šire od neposrednih ekonomskih i razvojnih konsideracija.

Tako je još 1979., Arvid Pardo ocijenio da će, nakon prihvaćanja Konvencije, posebno važno i delikatno područje suradnje zemalja u razvoju, na regionalnoj i subregionalnoj oblasti, biti **zajedničko nadgledanje i kontrola »ekskluzivnih ekonomskih zona«**, za što, u pravilu, ni jedna zemlja u razvoju nema dovoljno sredstava, kapaciteta i potrebnog znanja. Djelotvorni nadzor nad golemim područjima EEZ, posebno u slučaju malih otočkih zemalja, moći će se obavljati isključivo najmodernijim elektronskim sredstvima praćenja i prisluškivanja (radari, monitorski sistemi), a nije isključeno ni korištenje satelita.²⁸

U tom pogledu, osim navedene suradnje s njemačkom zakladom DSE, valja spomenuti i akcije što ih u ovoj oblasti provode SAD zajedno sa zemljama u razvoju. Primjerice, već u prvoj godini redovnih letova svemirskog »Shuttle-a«, 1983., SAD su u orbitu lansirale dva telekomunikacijska satelita, po narudžbi i za potrebe zemalja u razvoju.²⁹

Oba satelita predviđena su da olakšaju i unaprijede nacionalne komunikacijske sisteme Indije i Indonezije, ali nije teško zaključiti da će ove ili druge zemlje u razvoju, odnosno regionalne grupacije, u dogledno vrijeme početi naručivati i lansiranje satelita za kontrolu i praćenje aktivnosti u njihovim »isključivim ekonomskim zonama«.

U pacifičkoj regiji, javlja se još jedna, specifična oblast međunarodne znanstveno-tehničke suradnje — **nadzor i kontrola radioaktivnih zračenja**, s obzirom na činjenicu da u ovoj regiji Francuska još vrši nuklearne pokuse. Otočke zemlje Pacifičke regije nemaju sredstava niti stručnjaka za uspostavljanje vlastite službe mjerenja i nadzora radioaktivnosti, ali su izuzetno zainteresirane za »udomljavanje« jednog međunarodnog centra ili laboratorija, koji bi, na neutralnoj i objektivnoj osnovi, u suradnji sa sličnim centrima u SAD, u Australiji i na Novom Zelandu, kontrolirao i javno objavljivao rezultate svojih mjerenja, posebno s obzirom na zagađivanje živih morskih resursa, odnosno, morskog okoliša.³⁰

Očito je, dakle, da ne samo zasebne nego i međusobno udružene, mnoge zemlje u razvoju neće biti skoro u stanju da svoje znanstvene i stručne potencijale, pa i materijalne mogućnosti, razviju u mjeri koja će biti potrebna za puno i optimalno korištenje mogućnosti što ih nudi nova Konvencija o pravu mora. Čini se da će u ovoj oblasti njihova društveno-ekonomskog razvoja još dugo biti potrebna ne samo međusobna već i tzv. »tripartitna suradnja«, tj. ona u koju su osim zemalja u razvoju uključene i razvijene zemlje.

Međutim, zemlje u razvoju takvoj »tripartitnoj« znanstveno-tehničkoj suradnji moraju pristupati organizirano, s unaprijed dogovorenim zajedničkim interesima, ciljevima i rezultatima koje očekuju od suradnje. Ako ovi modaliteti ne budu unaprijed dogovoreni i usaglašeni, slaba pregovaračka moć i neupućenost zemalja u raz-

voju mogla bi dovesti do negativnih posljedica, kao što su razne restriktivne klauzule ugovora, neravnopravna podjela zadataka i distribucija rezultata istraživanja, itd.

Takva znanstveno-tehnička suradnja bila bi u korist jačeg i bogatijeg partnera, a na štetu zemalja u razvoju i njihovih interesa za valorizaciju EEZ, odnosno, za optimalno korištenje voda i podmorja van nacionalne jurisdikcije.

BILJEŠKE

¹ Vidi..., Privredna deklaracija Pete konferencije nesvrstanih zemalja u Kolombu, 16-19, augusta 1976. godine, Dokumenti, Komunist-Tanjug-Medunarodna politika, Beograd, 1977., pp. 51-52.

² Vidi..., United Nations Convention on the Law of the Sea, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, A/CONF. 62/122, 7 October 1982.

³ Različiti oblici međusobne suradnje zemalja u razvoju u eksploataciji riječnih i jezerskih živih resursa bili su zacrtani, odnosno, realizirani u sklopu Committee for Coordination of Investigation of Lower Mekong River, osnovanog 1957., zatim River Niger Commission (CFN), osnovane 1963., Lake Chad Basin Commission (CBLT), osnovane 1964., River Plate Inter-Governmental Coordinating Committee, osnovanog 1971., Organization of the Development of the Senegal River (OMVS), osnovane 1972., Mano River Union, osnovane 1973., zatim, Economic Community of Great Lakes Countries (CEPGL), osnovane 1976., te Commission du Bassin de la Rivière Kagera, osnovane 1977., odnosno, drugih regionalnih grupa zemalja u razvoju.

⁴ Vidi..., Report of the Meeting of the Group of Fisheries Experts of Non-Aligned Countries on Establishment of Multinational Fisheries Enterprises held in Colombo, Sri Lanka on 15 and 16 July, 1982., Permanent Mission of the DSR of Sri Lanka, New York, 4 October 1982. p. 2.

⁵ Ibidem, p. 3.

⁶ Vidi..., Technical Consultation on Economic Cooperation among Developing Countries in Food and Agriculture; Objectives and Programmes of Economic Cooperation among Developing Countries in Food and Agriculture; FAO, ESP: ECDC/1 : /1, March 1979, Rome, 25 June — 6 July 1979.

⁷ Vidi..., Survey of Economic and Social Conditions in Africa 1980/1981, Economic Commission for Africa, E/ECA/CM. 8/17, 11 March 1982, pp. 117-118.

⁸ Ibidem, p. 118

⁹ Vidi..., World Food Report, 1983, FAO, Rome, 1983, p. 26

¹⁰ Vidi..., Fourteenth Meeting of the ASEAN Economic Ministers, Singapore, 11-13 November 1982, para 20

¹¹ ..., National paper submitted jointly by Fiji, Papua New Guinea, Samoa, Solomon Islands and Tonga, United Nations Conference on Science and Technology for Development, Vienna, Austria, A/CONF. 81/NP. 96., 10 May 1979, pp. 33-35.

¹² Vidi: V. Krsnik, Papuanci bježe iz mreže, Danas, 25. 05. 1983.

¹³ Vidi: R. B. Pollinac, Sociocultural Aspects of Developing Small-Scale fisheries: Delivering Services to the Poor World Bank Staff Working Paper No. 490, October 1981. p. 18.

¹⁴ Vidi..., Report of the Technical Consultation on Economic Cooperation Among Developing Countries in Food and Agriculture, FAO, Rome, 25 June — 3 July 1979, pp. 8-9.

¹⁵ Vidi..., World Food..., op. cit., p. 26

¹⁶ Vidi XXX, The FAO-EEZ Programme 1979-1980; EEZ Comprehensive programme of assistance in the development and management of fisheries in economic zones, COFI/81/4.

¹⁷ Vidi XXX, The Convention of Lomé, Text

and Comments, Annex, Friedrich Ebert Stiftung, Bonn, 1976., p. 360.

¹⁸ Član 61., Konvencije, u stavu 6. ističe: »Dostupne znanstvene informacije, te statistika ulova i ribarstva općenito ustupit će se ili razmjenjivati redovito, kroz odgovarajuće međunarodne, regionalne, subregionalne ili globalne organizacije, uz sudjelovanje svih zainteresiranih zemalja, uključujući one zemlje čijim građanima je dozvoljeno da ribare u isključivoj ekonomskoj zoni«. (Vidi xxx, UN Convention on the Law of the Sea..., op. cit., p. 25)

¹⁹ Kao što je poznato, ovu rezoluciju inicirala je Šri Lanka, a Jugoslavija je bila jedna od zemalja-kosponzora (Vidi xxx, The Law of the Sea, United Nations Convention on the Law of the Sea, with Index and Final Act of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, United Nations, New York, 1983, pp. 185-186).

²⁰ Nova Konvencija predviđa međunarodnu znanstvenu suradnju u vodama i podmorju, izvan područja nacionalne jurisdikcije. O tome govori Član 143., Konvencije, u Stavu 3.: »Države — članice mogu obavljati znanstveno istraživanje mora i u Oblasti. Države — članice potičat će međunarodnu suradnju u znanstvenom istraživanju mora na osnovi:

a) sudjelovanja osoblja iz različitih zemalja i Vlasti u međunarodnim programima i poticanju suradnje u znanstvenom istraživanju mora;

b) vođenja brige da programi Vlasti ili drugih međunarodnih organizacija odgovaraju interesima zemalja u razvoju i tehnološki manje razvijenim zemljama, s ciljem da se:

(i) ojačaju njihovi istraživački kapaciteti;

(ii) obuču njihovo osoblje, kao i osoblje Vlasti, u tehnici i primjeni istraživanja;

(III) potiče zapošljavanje njihova kvalificiranog osoblja u istraživanju Oblasti;

c) djelotvornog distribuiranja rezultata istraživanja i analiza, kada god je to moguće, kroz Vlast i druge međunarodne kanale, prema potrebi«. (Vidi xxx, UN Convention on the Law of the Sea..., op. cit., pp. 54-55).

²¹ U to se doba, naime, na Konferenciji UN o pravu mora mukotrpno usaglašavao tekst o pomorskom znanstvenom istraživanju. Rezultat je bio da se u EEZ ova istraživanja vrše po načelu »implied consent«, dok je u Oblasti, Međunarodna vlast izgubila pravo regulacije i koordinacije znanstvenih istraživanja, što je bio teški i posljednji ustupak zemalja u razvoju.

²² Vidi dr S. Alfirić, »Obrazovanje kadrova za zemlju u razvoju iz oblasti ribarstva« (u Ribarskom obrazovnom centru te zemlje u razvoju — Split), rukopis, p. 3-4.

²³ xxx, Report of the Technical Consultation on Economic Cooperation

Countrens n Food and Agriculture, FAO, Rome, 25 June — 3 July 1979. p. 9.

²⁴ xxx, World Food Report, 1983., FAO, Rome, 1983. p. 27

²⁵ xxx, Technical Consultation on TCDC in Food and Agriculture: Progress and Prospects, FAO, ESP : ECDC/79/1, March 1979. p. 76.

²⁶ xxx, National Paper submitted Jointly by Fiji, Papua New Guinea, Samoa, Solomon Islands and Tonga, Vienna, Austria, 1979, A/CONF. 81/NP. 96, 10 May 1979, p. 45.

²⁷ Ibidem, p. 46.: cf. Alexander G. Fredrich, »After the Law of the Sea: Maritime Resources in the National Development Strategies of Pacific Island Nations«, Development + Cooperation, No. 6/1982., pp. 21-23.

²⁸ Vidi: A. Parbo, E. Mann-Borgese, »Marine Resources, Ocean Management and the New Development Strategy«, IFDA Dossier, No. 13, November 1979, pp. 8-9.

²⁹ Vidi xxx, Challenging Mission (VOA Editorial), Wirelles File, US Embassy, Belgrade, August 31, 1983.

³⁰ xxx, National paper submitted jointly by Fiji..., op. cit., p. 21.